

Kova su rasine diskriminacija

/// *Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos antraštinės dalies „Lygybė“ 21 straipsnyje draudžiama rasinė ar etninė diskriminacija.*

Bendra informacija

2000 m. priimta Rasių lygybės direktyva (2000/43/EB) iš esmės pakeitė kovos su rasine diskriminacija Europos Sąjungoje būdus. Prieš priimant šią direktyvą tik nedaugelis ES valstybių narių jau turėjo išsamius įstatymus ir mechanizmus, kuriais buvo draudžiama rasinė diskriminacija; didžioji dauguma valstybių narių privalėjo padaryti svarbių pakeitimų, kad įgyvendintų direktyvos nuostatas.

Pagrindiniai klausimai

Kodėl svarbu kovoti su rasine diskriminacija?

Išankstinis darbdavių arba paslaugų teikėjų nusistatymas gali trukdyti kai kuriems asmenims dalyvauti visuomenės gyvenime, tarkime, įsidarbinti arba išsinuomoti būstą. Jeigu išankstinė nepalanki nuomonė susidaroma dėl kieno nors rasės, tai reiškia, kad gali būti atskirta visa etninė mažuma.

Atsiranda stiprus „domino“ efektas. Etninių mažumų atstovai daug dažniau nei likusi visuomenės dalis susiduria su nedarbu, jie dirba tik tam tikrose pramonės šakose, pvz., statybų arba žemės ūkio, turi menkesnį išsilavinimą ir prastesnes gyvenimo sąlygas.

Rasinė arba etninė diskriminacija pasireiškia, kai:

- asmeniui sudaromos nepalankios sąlygos (pvz., atsisakoma jį įdarbinti);
- šios sąlygos skiriasi nuo esamų ar galimų sąlygų, taikomų kitiems panašioje padėtyje esantiems asmenims;
- tai daroma dėl asmens rasės arba etninės priklausomybės.

Kas nustatoma šia direktyva?

Rasių lygybės direktyvos nuostatos:

- suteikia apsaugą nuo rasinės diskriminacijos užimtumo ir socialinės apsaugos srityse, taip pat perkant prekes ar naudojantis paslaugomis;
- leidžia nukentėjusiesiems nuo diskriminacijos pateikti skundą;
- leidžia nevyriausybinėms organizacijoms ir profesinėms sąjungoms padėti nukentėjusiesiems nuo diskriminacijos dalyvauti teismo procese;
- užtikrina, kad būtų skiriamos atitinkamos bausmės įstatymą pažeidusiems ir diskriminavusiems asmenims;
- įpareigoja vyriausybes įsteigti specializuotą lygių galimybių instituciją lygybei skatinti;
- leidžia vyriausybėms blogesnėje padėtyje esančioms mažumoms sudaryti galimybes pagerinti savo padėtį;
- siekia užtikrinti, kad žmonės žinotų savo teises;
- skatina darbdavius ir profesines sąjungas bendradarbiauti kovojant su diskriminacija.

Kokį poveikį ši direktyva turi nacionaliniams įstatymams?

Visos ES valstybės narės turėjo pakeisti savo įstatymus, kad jie neprieštarautų direktyvos reikalavimams. Tačiau Europos Komisijai teko su kai kuriomis vyriausybėmis derėtis, nes, Komisijos manymu, tos vyriausybės neįgyvendino visų reikiamų teisės aktų pakeitimų.

Beveik visos ES valstybės narės, kaip ir privalėjo, įsteigė lygybės institucijas. Daugelis valstybių narių viršijo direktyvos reikalavimus ir įgaliojo lygybės institucijas:

- nagrinėti nukentėjusiųjų skundus ir pateikti sprendimus, pvz., Austrija, Danija, Nyderlandai ir Vengrija;
- atlikti tyrimus, kai įtariama diskriminacija, pvz., Prancūzija ir Švedija;
- kelti ieškinius teisme, pvz., Airija, Belgija ir Vengrija.

Daugelis valstybių narių ne tik baudžia už diskriminaciją, bet ir aktyviai skatina lygybę. Belgijoje, Jungtinėje Karalystėje Vengrijoje, Suomijoje ir Švedijoje galioja teisinė prievolė tikrinti ir keisti įgyvendinamas politikos kryptis, dėl kurių gali atsirasti diskriminacija, o rengiant naujas politikos kryptis numatyti lygybės skatinimą. Kai kurios valstybės narės įgyvendina projektus, kuriais kartu siekia didinti galimybę naudotis švietimo bei profesinio mokymo paslaugomis, ir gerinti gyvenimo sąlygas.

Ar direktyva turi poveikio tikrajai padėčiai?

Neįmanoma susidaryti bendro kovos su rasine diskriminacija pažangos vaizdo. Nors vyriausybės renka bendrą informaciją apie gyventojus, atlikdamos apklausas jos paprastai neatsižvelgia į tai, kaip sekasi mažumoms – t. y. jos nerenka „pagal etninę priklausomybę suskirstytos“ statistikos. Todėl neįmanoma nustatyti, ar jų padėtis tokiose srityse kaip užimtumas, aprūpinimas būstu ir švietimas ilgainiui gerėja.

Kai kuriose ES valstybėse narėse, kaip antai, Prancūzijoje, Vokietijoje ir Portugalijoje, draudžiama rinkti statistiką apie rasines ir etnines mažumas. Iš dalies taip yra todėl, kad, anot vyriausybių, nustatant, ar asmuo priklauso mažumai, pažeidžiamas jo privatumas. Tačiau tyrimas rodo, kad dauguma mažumų grupių atstovų per gyventojų surašymą norėtų pateikti informaciją apie savo etninę priklausomybę, jeigu tai galėtų daryti anonimiškai ir jeigu tai padėtų kovoti su diskriminacija.

Taip pat sunku nustatyti, kaip dažnai pasireiškia diskriminacija. Ne visos ES valstybės narės kaupia statistiką apie tai, kiek skundų pateikiama būtent dėl rasinės diskriminacijos. O jeigu valstybės narės tokią informaciją turi, ji rodo, kad vienoje iš jų skundų skaičius yra itin didelis, o kitose – labai mažas. Taip gali būti dėl nevienodo įstatymų išmanymo.

Ką reikia nuveikti

➤ **Dėl statistikos duomenų stygiaus** vyriausybės negali pilnai suprasti, su kokiomis problemomis susiduria mažumos, kaip jas galima būtų spręsti ir ar yra teigiamų pokyčių.

ES valstybės narės turėtų apsvastyti galimybę rinkti pagal etninę priklausomybę suskirstytus duomenis, tuo pačiu užtikrinant duomenų apsaugos ir privatumo įstatymų laikymąsi.

➤ **Nedidelis skundų skaičius.** Tyrimas parodė, kad daugelyje ES valstybių narių nukentėjusieji neteikia skundų dėl diskriminacijos. Pasirodo, dauguma rasinių ir etninių mažumų atstovų nežino, kad turi teisę būti nediskriminuojami. Be to, didžiulia diskriminaciją patiriančių asmenų nepateikia skundo, nes nežino, kur tai padaryti, negirdėjo apie jiems padėti galinčias organizacijas ir nemano, kad kas nors pasikeis pateikus skundą.

Lygių galimybių institucijos reikėtų skirti tinkamų išteklių, kad jos galėtų geriau informuoti apie šios srities teisės aktus ir apie tai, kaip pateikti skundą.

➤ **Kompensacijų dydis,** taikomas įvairiose ES valstybėse narėse išnagrinėjus rasinės diskriminacijos bylas, yra labai skirtingas. Regis, šių skirtumų negalima paaiškinti tuo, kad skiriasi įvairių šalių pragyvenimo išlaidos. Be to, kompensacijų dydis nėra pakankamai aukštas, kad atgrasytų žmones nuo diskriminavimo arba kad atlygintų nukentėjusiesiems padarytą žalą.

Valstybės narės turėtų išnagrinėti kompensacijų dėl rasinės diskriminacijos dydžius ir užtikrinti, kad jie būtų pakankami.

➤ **Bylinėjimasis teisme** gali būti brangus ir ilgas. Nors pagal direktyvą nevyriausybinėms organizacijoms arba profesinėms sąjungoms leidžiama padėti nukentėjusiesiems kelti ieškinius, kai kuriose valstybėse narėse taikomos taisyklės stipriai apriboja, kurios organizacijos gali kreiptis į teismą. Šioms organizacijoms skiriamas viešasis finansavimas taip pat riboja skaičių bylų, kurioms jos gali talkinti.

Valstybės narės galėtų padėti organizacijoms talkinti nukentėjusiesiems, sušvelnindamos ribojamąsias taisykles ir skirdamos didesnę finansavimą. Jos taip pat galėtų įgalinti lygybės įstaigas nagrinėti skundus ir skirti kompensacijas, o tai būtų alternatyva teismams.

➤ **Mažiau palanki mažumų padėtis susiklosto dėl keleto susijusių problemų, kurių neįmanoma išspręsti tiesiog kreipiantis į teismą.** Mažumų grupių atstovai dažnai gyvena prastomis sąlygomis dėl savo ekonominės padėties. Taip pat dažnai jie neįsilieja į darbo rinką ir todėl negali naudotis viešosiomis paslaugomis, pvz., sveikatos priežiūra ir švietimu. Dėl visų minėtų veiksnių šie asmenys atsiduria padėtyje, kurią jiems patiems sunku pakeisti. Šių problemų neįmanoma išspręsti tiesiog kreipiantis į teismą ir gaunant kompensaciją.

ES valstybės narės turėtų imtis priemonių, kuriomis vienu metu patenkintų mažiau palankiomis sąlygomis gyvenančių mažumų aprūpinimo būstu, švietimo ir sveikatos priežiūros poreikius.

Papildoma informacija:

FRA paskelbė dvi ataskaitas dėl Rasių lygybės direktyvos:

- *The Racial Equality Directive: application and challenges* (Rasių lygybės direktyva. Taikymas ir taikymo sunkumai) (2012 m. sausio mėn)

- *The impact of the Racial Equality Directive: Views of trade unions and employers in the European Union* (Rasių lygybės direktyvos poveikis. Europos Sąjungos profesinių sąjungų ir darbdavių nuomonė) (2010 m. spalio mėn.)

Abi ataskaitos skelbiamos FRA interneto svetainėje adresu:

http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_en.htm